

Etyka a polityka

Wydawnictwo Księgarnia Akademicka

Etyka a polityka

Etyka a polityka

Praca zbiorowa pod redakcją
Justyny Miklaszewskiej
i Przemysława Spryszaka

© Copyright by Instytut Filozofii UJ and individual authors, 2020

Recenzent: dr hab. Piotr Bartula, prof. UJ

Opracowanie redakcyjne: Justyna Wójeik

Projekt okładki: Aleksandra Winiarska

ISBN 978-83-8138-160-4 (druk)

ISBN 978-83-8138-189-5 (on-line, pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788381381895>

Na okładce wykorzystano reprodukcję obrazu Giovanniego Belliniego *Portret humanisty* (1475–80). Obraz ten znajduje się w zbiorach Pinakoteki Castello Sforzesco w Mediolanie, źródło <https://commons.wikimedia.org/>

Publikacja dofinansowana przez Instytut Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Subwencja naukowo-badawcza

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Od Redaktorów

Niniejszy zbiór rozpraw, noszący tytuł *Etyka a polityka*, stanowi rezultat konferencji naukowej zatytułowanej „Etyka a polityka. Pamięci profesora Miłowita Kunińskiego (1946–2018)”, która odbyła się w Krakowie, w Collegium Broscianum, 7 czerwca 2019 roku, pod auspicjami Zakładu Historii Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego i Oddziału Krakowskiego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Konferencja zgromadziła filozofów z wielu ośrodków akademickich w Polsce; wśród Referentek i Referentów znaleźli się uznani badacze rekrutujący się z uczelni krakowskich, z niewielką przewagą Uniwersytetu Jagiellońskiego, na którym przez lata pracował i wykładał prof. Miłowit Kuniński, oraz z innych czołowych ośrodków akademickich – z Warszawy, Torunia oraz Poznania.

Czytelnik otrzymuje do rąk zbiór prac, których powstaniu przyświecała idea zbadania związku między etyką a polityką z wykorzystaniem narzędzi teoretycznych wypracowanych w filozofii nowożytnej oraz w filozofii współczesnej. Podejmują więc one temat ważny zarówno z teoretycznego, jak praktycznego punktu widzenia, a przy tym czynią to w sposób nowoczesny, sięgając do wciąż aktualnej myśli filozoficznej i politycznej, niemającej jedynie charakteru nobliwego początku ani wyłącznie postaci klasycznego, tradycyjnego odniesienia.

Niniejszy tom otwiera wspomnienie o prof. Miłowicie Kunińskim, filozofie polityki i historyku filozofii, pracowniku In-

stytutu Filozofii UJ i jego dyrektorze w latach 2008–2012, wieloletnim prezesie krakowskiego Ośrodka Myśli Politycznej, który we własnej pracy naukowej w sposób gruntowny, oryginalny i – jak pokazuje również treść niniejszego tomu – inspirujący dociekał natury tych właśnie związków – zarówno tych, które istnieją, jak i tych (i przede wszystkim tych), które istnieć powinny – między sferą polityki a sferą wartości moralnych. Wspomnienie to przybliży więc Czytelnikowi sylwetkę wybitnego badacza i cenionego nauczyciela akademickiego, zasłużonego zarówno dla krakowskiego środowiska uczelnianego i intelektualnego, jak i dla całej współczesnej filozofii polskiej.

Justyna Miklaszewska
Przemysław Spryszak

Profesor Miłowit Kuniński
(1946–2018)

Nie tylko był filozofem, ale i filozofią żył

Słowo o Profesorze Miłowicie Kunińskim¹

Profesor Miłowit Antoni Kuniński – filozof, historyk filozofii, tłumacz filozoficznej literatury anglojęzycznej, nauczyciel akademicki – zmarł w Krakowie 9 czerwca 2018 roku w wieku siedemdziesięciu dwóch lat. Od 1969 roku był pracownikiem naukowym i dydaktycznym Zakładu Historii Filozofii Instytutu Filozofii UJ, a w latach 2008–2012 dyrektorem Instytutu Filozofii UJ.

Urodził się 10 września 1946 roku w Lingen (Ems), mieście położonym na terenach Dolnej Saksonii, skąd wraz z rodzicami: Ziemowitem Kunińskim, podporucznikiem 14. Pułku Piechoty Ziemi Kujawskiej, niedawnym jeńcem obozów dla oficerów IV A Hohnstein, IV C Colditz, II A Prenzlau i II E Neubrandenburg, i Joanną Wellin-Rybicką, sanitariuszką w Powstaniu Warszawskim, przyjechał w roku 1947 do Krakowa.

Miłowit Kuniński był absolwentem krakowskiego II Liceum Ogólnokształcącego im. Jana III Sobieskiego. W latach 1964–1969 studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim filozofię, natomiast w latach 1967–1971 socjologię. Dokto-

1 Jest to nieco skrócona wersja artykułu *Nie tylko był filozofem, ale i filozofią żył*, zamieszczonego na łamach uniwersyteckiego miesięcznika UJ „Alma Mater” w październiku 2019 roku („Alma Mater” 2019, nr 211, s. 96–97). Autor składa uprzejme podziękowanie dyrektor „Alma Mater”, Pani Ricie Pagacz-Moczarskiej, za zgodę na wykorzystanie treści tego artykułu na potrzeby niniejszej publikacji.

ryzował się w roku 1977 na podstawie rozprawy *Myślenie modelowe w socjologii Maxa Webera*, napisanej pod kierunkiem prof. Stefana Nowaka, zaś habilitował w roku 2000 na podstawie pracy *Wiedza, etyka i polityka w myśli F.A. von Hayeka* (Księgarnia Akademicka, Kraków 1999).

Na początku lat osiemdziesiątych Miłowit Kuniński zaangażował się w tworzenie legalnych struktur NSZZ „Solidarność” na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UJ. Od stycznia 1981 roku był członkiem Komisji Uczelnianej „Solidarności”. Aktywnie uczestniczył także w późniejszej, nielegalnej działalności związkowej. Działał ponadto w Krakowskim Towarzystwie Przemysłowym, założonym w roku 1985 przez przedwcześnie zmarłego dr. Mirosława Dzielskiego (1941–1989), również pracownika Instytutu Filozofii UJ.

Po roku 1989 był współtwórcą (w roku 1992) i wieloletnim prezesem krakowskiego Ośrodka Myśli Politycznej (w latach 2005–2018), jak również członkiem kolegium redakcyjnego warszawskiego czasopisma „Civitas. Studia z Filozofii Polityki”. Był także między innymi wiceprzewodniczącym Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego (w latach 1992–1993), członkiem Rady ds. Reform Ustrojowych Państwa przy Prezesie Rady Ministrów RP (w latach 1998–1999), Narodowej Rady Rozwoju oraz Komitetu Nauk Filozoficznych PAN, oprócz tego wykładowcą Papieskiej Akademii Teologicznej, Wyższej Szkoły Dziennikarstwa w Warszawie, Wyższej Szkoły Biznesu – National-Louis University w Nowym Sączu, Liceum Ogólnokształcącego Zakonu Pijarów oraz Kolegium Filozoficzno-Teologicznego Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie.

Żoną prof. Miłowita Kunińskiego, dr Jolanta Kunińska, jest byłym wieloletnim pracownikiem naukowym i dydaktycznym Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej UJ. Doktor filozofii jest ich syn, Tomasz Kuniński, zaś synowa, Magdalena Kunińska – doktorem historii sztuki.

Nazwisko Miłowita Kunińskiego jest znane każdemu, kto głębiej interesuje się filozofią polityczną, zwłaszcza współczesną myślą liberalną, konserwatywną i filozofią wolnego rynku. Zna nazwisko Profesora oraz jego dorobek naukowy

i translatorski każdy, kto sięgnął do polskich przekładów Friedricha Augusta von Hayeka (1899–1992) i kto zadał sobie dodatkowy trud zapoznania się polskojęzycznymi rozprawami i pracami naukowymi poświęconymi różnym aspektom rozbudowanego i wielowątkowego neoliberalizmu tego teoretyka, będącego przedstawicielem nurtu w zasadzie nieobecnego w Polsce w szerszej świadomości w latach 1945–1989, a więc w czasach przynajmniej oficjalnej dominacji idei stanowiących właśnie przedmiot dogłębnej krytyki Hayeka. Uprzystępnienie filozofii i myśli ekonomicznej Hayeka polskiemu odbiorcy, wyjaśnienie ich niuansów oraz wskazanie ich mocnych i słabych stron jest wielką zasługą prof. Miłowita Kunińskiego.

Zainteresowania badawcze Profesora wykraczały jednak daleko poza analizę i recepcję myśli Hayekowskiej. Tylko częściowej prezentacji ich rezultatów dostarcza wybór artykułów wydany pod tytułem *O cnotach, demokracji i liberalizmie rozumnym* (Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2006) i stanowiący oryginalną próbę połączenia idei liberalizmu, konserwatyzmu, filozofii antycznej (teorii cnót) i chrześcijaństwa. W roku 2007 wybór ten uzyskał Nagrodę Rektora UJ. Ponieważ siłą rzeczy nie obejmuje on późniejszych prac prof. Kunińskiego, tym większa i pilniejsza zachodzi potrzeba porównywalnego wydania (lub wydań) pozostałych prac opublikowanych w wielu specjalistycznych periodykach naukowych, jak i tych, w których wydaniu przeszkodziła mu szybko postępująca choroba.

Nader szerokie grono tworzą osoby, które miały możliwość słuchać w murach Uniwersytetu Jagiellońskiego corocznych wykładów Profesora z historii filozofii prowadzonych w Instytucie Filozofii. Wykłady te, zwłaszcza z filozofii XVII wieku w semestrze jesiennym oraz filozofii XVIII wieku w semestrze wiosennym, dla wielu słuchaczy stanowiły nie tylko pierwszą okazję do bliższego poznania historii filozofii tych epok, ale także okazały się inspiracją oraz zachętą, by uczynić filozofię przedmiotem dojrzałej i indywidualnej pracy naukowej. Przedmiotem prowadzonych przez prof. Kunińskiego wykładów uniwersyteckich były tak-

że między innymi historia etyki nowożytnej i współczesnej oraz etyka biznesu; specjalistyczne i zaawansowane semina-ria i tanslatoria dotyczyły natomiast między innymi filozofii wspomnianego już Friedricha Augusta von Hayeka, a także Roberta Nozicka, George’a Berkeleya i Immanuela Kanta. Profesor Miłowit Kuniński przez wiele lat prowadził także wykłady dla słuchaczek i słuchaczy innych studiów prowadzonych na Uniwersytecie Jagiellońskim, między innymi w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej, na Wydziale Polonistyki (w Katedrze Komparatystyki Literackiej) oraz w Collegium Medicum. Wykładał ponadto na innych uczelniach, zarówno w kraju, jak już wspomniano, jak i za granicą, między innymi w Wielkiej Brytanii, Holandii i Stanach Zjednoczonych.

Zainteresowania badawcze, a zarazem więzi osobistej przyjaźni łączyły go z wybitnymi konserwatywnymi filozofami angielskimi – Johnem Skorupskim i Rogerem Scrutonem oraz ze szwedzkim historykiem filozofii Bertilem Belfrage, jednym z najwybitniejszych współczesnych znawców filozofii George’a Berkeleya – i stanowiły dla tych badaczy wyraźną zachętę do wielokrotnych przyjazdów do Polski i do wygłaszania w murach Uniwersytetu Jagiellońskiego referatów konferencyjnych, odczytów oraz wykładów gościnnych.

We wspomnieniach, które licznie ukazały się po 9 czerwca 2018 roku, zwraca się uwagę nie tylko na charakteryzującą Profesora doskonałą znajomość zagadnień z zakresu filozofii politycznej i historii filozofii poświadczaną przez liczne i cenne prace naukowe, ale także na zaświadczone przez zbiorową pamięć cnoty intelektualno-osobowe, zwłaszcza rzetelność i sumienność w sposobie wypełniania rozlicznych obowiązków – dydaktycznych, recenzenckich, redaktorskich i kierowniczych, zdolność do bezstronnego i nieuprzedzonego rozważenia problemu – tak teoretycznego, jak praktycznego – z wielu stron, na sprawiedliwość i powściągliwość w sądach oraz ocenach dotyczących zarówno spraw i idei, jak ludzi oraz ich decyzji i działań, na niewymuszoną, naturalną tolerancję dla przekonań cudzych, chociażby się z nimi nie zgadzał, na wysoką kulturę osobistą i nieodparty urok,

a także na bezinteresowną życzliwość – cnotę jakże cenną w dobie wolnorynkowej rywalizacji, obejmującej już nawet świat dóbr niematerialnych.

Profesor Miłowit Kuniński (dla wielu po prostu „Miłek”) nie tylko był filozofem, ale i filozofią żył, to znaczy postępował zgodnie z zasadami, które jako badacz uznawał i które jako teoretyk zalecał. I takim pozostanie na zawsze w pamięci tych wszystkich, którzy Go znali.

SPIS TREŚCI

	Justyna Miklaszewska,
	Przemysław Spryszak
5	Od Redaktorów
	Przemysław Spryszak
7	Nie tylko był filozofem, ale i filozofią żył. Słowo o Profesorze Miłowicie Kunińskim
	Miłowit Kuniński
13	Wyjaśnianie powstawania norm
	Zbigniew Stawrowski
39	Polityka jako powołanie albo jak być konserwatywno-liberalno-chrześcijańskim republikaninem
	Katarzyna Haremska
49	Polityka wobec „etycznej irracjonalności świata”
	Justyna Miklaszewska
65	Polityka, rozum i emocje
	Czesław Porębski
73	Subsydiarność, paternalizm, edukacja
	Ryszard Legutko
85	Miłowita Kunińskiego droga do i od liberalizmu
	Paweł Kaczorowski
93	Carl Schmitt – <i>Positionen</i> i <i>Begriffe</i> . O różnicy między polityką a politycznością
	Paweł Kłoczowski
117	Dwie koncepcje niewolnictwa. Wstępne rozpoznanie problematyki

- Przemysław Spryszak**
125 John Locke o obowiązkach moralnych
- Adam Grzeliński**
149 Religia, moralność, światopogląd – różne oblicza
Berkeleyowskiej krytyki filozofii Shaftesbury’ego
- Anna Markwart**
171 Mądrzy i cnotliwi, bogaci i możni:
autorytet w myśli Adama Smitha
- Michał Bohun**
189 Inteligencja i dwa liberalizmy.
Spór Andrzeja Walickiego z Miłowitem Kunińskim
- Leszek Augustyn**
213 Tertium non datur?
Miłowit Kuniński czyta Lwa Szestowa
- Anna Tomaszewska**
229 Uwagi o pojęciu drugiej natury
w *Mind and World* Johna H. McDowella
- 245 Indeks osobowy

Niniejszy zbiór rozpraw stanowi rezultat konferencji naukowej „Etyka a polityka. Pamięci profesora Miłowita Kunińskiego (1946–2018)”, która odbyła się w Krakowie, w Collegium Broscianum, 7 czerwca 2019 roku, pod auspicjami Zakładu Historii Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego i Oddziału Krakowskiego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Konferencja zgromadziła filozofów z wielu ośrodków akademickich w Polsce; wśród Referentek i Referentów znaleźli się badacze rekrutujący się z uczelni krakowskich, z niewielką przewagą Uniwersytetu Jagiellońskiego, na którym przez lata pracował i wykładał prof. Miłowit Kuniński, oraz z innych wiodących ośrodków akademickich – z Warszawy, Torunia oraz Poznania.

Czytelnik otrzymuje do rąk zbiór prac, których powstaniu przyświecała idea zbadania związku między etyką a polityką z wykorzystaniem narzędzi teoretycznych wypracowanych w filozofii nowożytnej oraz w filozofii współczesnej. Podejmują więc one temat ważny, a czynią to w sposób nowoczesny, sięgając do wciąż aktualnej myśli filozoficznej i politycznej, niemającej jedynie charakteru nobliwego początku ani wyłącznie postaci klasycznego, tradycyjnego odniesienia.

Fragment Od Redaktorów

ISBN 978-83-8138-160-4

9 788381 381604